

Prognozuoti degalų kainas visuomet labai sudėtinga: nestabili geopolitinė padėtis pasaulyje, išliekančios abejonės dėl didžiųjų pasaulio ekonomikų situacijos bet kokias spėliones labai greitai gali apversti aukštyn kojomis. Vis dėlto degalų rinkos ekspertų skaičiavimais, šiais metais degalų kainos rekordinių aukštumų siekti neturėtų.

Linas Karlavičius, „Viada LT“ generalinis direktorius

Mažmeninės degalų kainos degalinėse praėjusiais metais buvo gana nepastovios, jas veikė kintanti globalinė politika ir makroekonomikos veiksniai.

Praėjusių metų pradžioje įsigaliojusios sankcijos Rusijos naftai bei degalams kėlė baimę dėl potencialaus degalų trūkumo Europoje, bet rinka prisitaikė ir pasikeitus globaliniams degalų tiekimo srautams kainų šokas neištiko. Gegužę visų Lietuvos degalinių vidutinė 95 markės benzino kaina nukrito iki 1,527 euro už litrą, o dyzelino – 1,36 euro už litrą, tačiau vėliau pradėjo kilti. Tiesa, gruodžio mėn. kaina vėl krito iki mažiausio lygio, pavyzdžiui, 95 markės benzino kaina metų pabaigoje pasiekė 1,501 euro už litrą ribą.

Vertinant bendrai, praėjusiais metais degalų kainos degalinėse buvo žymiai mažesnės nei 2022 m., kuomet dėl prasidėjusio karo Ukrainoje kainų pikas buvo 2022 m. gegužės – birželio mėnesiais, kai dyzelino litras degalinės kainavo apie 2 eurus.

Lyginant 2023 m. degalų kainas degalinėse su 2022 ir 2021 m., praėjusiais metais kainos buvo apie 20 proc. aukštesnės nei 2021 m., bet apie 11 proc. žemesnės nei 2022 m.

2023 m. išvengėme dar vieno degalų kainų šoko, kuris galėjo Europos rinką sudrebinti užsukus Rusijos naftos ir naftos produktų „kranėlį“. Pasaulinė rinka įrodė, kad naftos ir jos produktų srautai gali persitvarkyti per ganą trumpą laiką vėl pasiekiant tiek produktų srautų, tiek kainų balansus. Tai didina optimizmą, kad jei ateityje įvyktų sunkiai prognozuojami pokyčiai, rinkos lankstumas leistų greitai prisitaikyti prie naujų sąlygų, nesukeliant ekonominio kainų šoko vartotojams.

Beje, vertinant naftos kainas, svarbu akcentuoti, kad naftos kaina turi maždaug tik 30 proc. įtakos galutinei degalų kainai. Didžiąją galutinės kainos dalį (apie 60 proc.) sudaro akcizo mokestis ir PVM, ir 10 proc. – perdirbėjo ir mažmeninių degalinių tinklų pajamos.

Prognozės nepasitvirtino

Spalio mėnesį prasidėjęs Izraelio ir „Hamas“ karas prognozavo naftos kainų kilimą, tačiau

prognozės neišsipildė ir matėme atvirkščią scenarijų – naftos kaina nukrito iki 75 JAV dolerių už barelį. Palyginimui, rugsėjo pabaigoje naftos kaina siekė daugiau nei 90 JAV dolerių už barelį. Tiesa, šių metų pradžioje pasaulinė naftos kaina vėl palengva pradėjo stiebtis į viršų.

Daugelis geopolitinių pastarojo meto įvykių rinkos analitikams sufleravo, kad naftos kaina pasaulyje turėtų gana sparčiai augti, tačiau gruodį ji vis dar krito ir mėnesio viduryje pasiekė žemiausią tašką. Naftos kaina praėjusių metų pabaigoje krito net ir po to, kai Naftą eksportuojančių šalių organizacijai OPEC+ priklausančios valstybės paskelbė apie naujus savanoriškus naftos gavybos sumažinimus nuo kitų metų pradžios. Nuo 2024 m. sausio mėn. pagal susitarimą šalys pradėjo mažinti naftos gavybą. Skelbiama, kad bendras sumažinimas turėtų siekti apie 2,2 mln. barelių per dieną, lyginant su baziniu lygiu.

Saudo Arabija kiek anksčiau paskelbė apie sprendimą savanoriškai naftos gavybą sumažinti 1 mln. barelių per dieną, o sausio mėnesį jos pavyzdžiu, tikimasi, paseks ir Rusija, Irakas, Kuveitas, Jungtiniai Arabų Emyratai, Alžyras, Omanas, Kazachstanas.

Vis dėlto rinkos analitikai pastebi, kad net ir gana reikšmingas naftos gavybos mažinimas naftos kainai greičiausiai leistų išsilaikyti ties maždaug 80 JAV dolerių už barelį riba, tačiau nesuteiktų sąlygų kainai kilti iki 100 JAV dolerių už barelį.

Daug kas priklausys nuo to, kaip greitai atsigaus ne geriausius laikus išgyvenančios didžiųjų pasaulio šalių ekonomikos. Ekonomikai atsigaunant ir augant vartojimui bei gamybai, naftos poreikis auga, o kaina kyla.

Vis dėlto investuotojai vis dar susirūpinę dėl vangios paklausos ir ekonominio neužtikrintumo galingiausiose pasaulio valstybėse. Tiesa JAV ekonomikos augimas trečiąjį praėjusių metų ketvirtį pranoko ekonomistų prognozes ir siekė 4,9 proc. Vis dar nėra aišku, kaip pasaulio ekonomikos atsigaus po didelio palūkanų normų augimo per pastaruosius 1–2 metus ir ar 2024 metais Europos centrinis bankas ir Federalinis rezervų bankas pradės palūkanų mažinimo ciklą.

2024 m. prognozės

Nors geopolitinė įtaka naftos kainai pamatuojama sunkiai, tai, kas rinkoje vyksta dabar ir, tikėtina, vyks artimiausiu metu, bei ko galima laukti kitais metais, apžvelgti galima.

2024 m. mūsų laukia daugybė politinių įvykių, kurie nulems globalinės politikos kryptį pasikeitimus ar stabilumą. 2024-ieji bus rekordiniai rinkimų metai. Visame pasaulyje prie

balsadėžių daugiau kaip 50-yje šalių eis daugiau nei 4 milijardai rinkėjų (daugiau nei pusė pasaulio gyventojų). JAV prezidento rinkimai – vienas labiausiai ekonomiką bei politiką pasauliniu mastu veikiančių įvykių. Įtakos turės ir ES parlamento rinkimai, rinkimai Indijoje, Jungtinėje Karalystėje, Rusijoje.

JAV prezidento rinkimai analitikams kol kas teikia mažai aiškumo dėl abiejų dominuojančių partijų konfliktų. Tuo tarpu Europos parlamento rinkimai neturėtų keisti bendrosios ES krypties tvarumo ir ekonominio stabilumo kontekste, nes ES politika bei jos įgyvendinimas planuojami dešimtmečiams į priekį.

Vertinant šiuos ir kitus numatomus vykius, galima prognozuoti, kad benzino ir dyzelino kainos Lietuvos degalinėse, kurių didžiąją dalį nulemia pasaulinės naftos kainos, turėtų išlikti gana plačiame 1,43 – 1,94 euro už litrą degalų rėžyje. Brangimas virš viršutinės ribos yra įmanomas tik išplieskus dar vienam kariniam konfliktui Artimuose ar Tolimuose Rytuose, kritimas žemiau – tik gana plačios ekonominės ar sveikatos krizės pasaulyje atvejais, kurie ženkliai apribotų naftos produktų vartojimą.

Kainą paveiks akcizo didinimas

Pasaulyje vykstantys procesai anksčiau ar vėliau, be abejo, atsilieps ir Lietuvos vairuotojų kišenėms. Nors geopolitinė ir ekonominė situacija kol kas sunkiai prognozuojama, lengviau įvertinti šalies mokestinių pasikeitimų įtaką kainoms degalinėse.

Akcizas dyzelinui praėjusiais metais siekė 372 eurus už 1000 litrų, o nuo šių metų jis padidėjo iki 410 eurų už 1 000 litrų produkto. 2025 metais akcizas didės iki 466 eurų, o nuo 2026 metų sieks 500 eurų. Nuo 2025 m. dyzelinui taikomas akcizas bus suvienodintas su taikomu benzinui.

„Labai tiksliai pasakyti, kiek dyzelinas dėl akcizo padidėjimo brangs vartotojams, dar negalėčiau, tačiau preliminariais skaičiavimais, kaina gali kilti apie 5 ct už litrą. Vis dėlto pirmosiomis šių metų dienomis reikšmingų kainos pokyčių nepamatėme, mat padidėjusio akcizo įtaką atsvėrė mažesnė naftos kaina. Jei atsižvelgtume į tikimybę, kad naftos kaina gali ir reikšmingai paaugti, tarkime, iki 100 JAV dolerių už barelį, litras dyzelino sudėjus visus faktorius vairuotojams kainuotų apie 1,80 -1,90 euro.

Jis pastebi, kad akcizų didinimo planą paskelbusi Aplinkos ministerija anksčiau skaičiavo, kad dyzelino kaina neturėtų kilti labai reikšmingai, maždaug 4-6 ct už litrą.

Degalai mūsų šalies gyventojų išlaidose sudaro sąlyginai didelę dalį, tad mokestinis jų

branginimas atsižvelgiant į nestabilią pasaulinę situaciją turi būti labai smarkiai pamatuotas. Akcizai degalų kainos struktūroje sudaro didelę dalį ir jų didinimas gali atsverti kainos mažėjimą dėl pasaulinių tendencijų. Kaimyninės šalys akcizų nedidina, tad visuomet išlieka rizika, kad nemažai arčiau sienų gyvenančių žmonių degalus pilsis ten, kur pigiau. Tokiu būdu mokesčių didinimas šalies biudžetui gali turėti priešingą poveikį, o iš vietos verslo atimti konkurencinius pranašumus.

